

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Економічний факультет

Кафедра фінансів і кредиту

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан економічного факультету

/Роман ГРЕШКО/

«27» серпня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

«ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ»

обов'язкова

Освітньо-професійна програма: Фінанси, банківська справа та страхування
Спеціальність: 072 / D2 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
Галузь знань: 07 Управління та адміністрування / D Бізнес, адміністрування та право
Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)
Факультет: економічний
Мова навчання: українська

Чернівці 2025 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Фінанси підприємств» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» галузі знань 07 «Управління та адміністрування», затвердженої рішенням Вченої ради Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича від 26.05.25 року, протокол № 6, та введеної в дію наказом ректора № 189 від 28.05.25 р., а також відповідно до освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціальності D2 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» галузі знань D «Бізнес, адміністрування та право», затвердженої рішенням Вченої ради Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича від 28.04.25 року, протокол № 5, та введеної в дію наказом ректора № 164 від 01.05.25 р.

Розробник: **Марусяк Наталія Леонідівна**, доцент кафедри фінансів і кредиту,
кандидат економічних наук, доцент

Викладач: **Марусяк Наталія Леонідівна**, доцент кафедри фінансів і кредиту,
кандидат економічних наук, доцент

Погоджено з гарантом ОП _____ **Наталія БАК**

Затверджено на засіданні кафедри фінансів і кредиту

Протокол № 1 від «27» серпня 2025 року

Завідувач кафедри _____ **Петро НІКІФОРОВ**

Схвалено методичною радою економічного факультету

Протокол № 1 від «27» серпня 2025 року

Голова методичної ради _____ **Ірина НІКІФОРАК**

Мета навчальної дисципліни - сформувати базові знання з теорії і практики фінансових відносин та фінансового механізму підприємств, організації фінансової роботи на підприємстві для забезпечення його ефективного функціонування та розвитку в сучасному динамічному середовищі.

Пререквізити. Навчальні дисципліни, обов'язкові для вивчення здобувачем вищої освіти до початку роботи над курсом «Фінанси підприємств», - це «Вступ у спеціальність», «Мікроекономіка», «Фінанси», «Банківська система». Вивчення дисципліни «Фінанси підприємств» є основою для засвоєння обов'язкових дисциплін «Бухгалтерський фінансовий облік», «Податкова система», «Фінансовий аналіз», «Фінансування малого бізнесу та стартапів», «Фінансова діяльність суб'єктів господарювання» а також є підґрунтям для виконання курсової роботи.

Результати навчання. Відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» (освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування») вивчення дисципліни «Фінанси підприємств» сприяє формуванню наступних компетентностей і програмних результатів навчання:

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в ході професійної діяльності в галузі фінансів, банківської справи, страхування або в процесі навчання, що передбачає застосування окремих методів і положень фінансової науки та характеризується невизначеністю умов і необхідністю врахування комплексу вимог здійснення професійної та навчальної діяльності.

Загальні компетентності:

ЗК02. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК07. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК08. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК11. Здатність спілкуватися з представниками інших професій груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

Фахові компетентності:

СК01. Здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу, оцінювати сучасні економічні явища.

СК02. Розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури.

СК03. Здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування).

СК07. Здатність складати та аналізувати фінансову звітність.

СК10. Здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення.

СК11. Здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку.

СК12. Здатність до формування та вдосконалення механізму фінансового забезпечення функціонування та розвитку суб'єктів малого підприємництва.

СК13. Здатність забезпечити доступ усіх економічних суб'єктів до якісних фінансових послуг з використанням сучасних технологій у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

Програмні результати навчання:

ПР01. Знати та розуміти економічні категорії, закони, причинно-наслідкові та функціональні зв'язки, які існують між процесами та явищами на різних рівнях економічних систем.

ПР02. Знати і розуміти теоретичні основи та принципи фінансової науки, особливості функціонування фінансових систем.

ПР03. Визначати особливості функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури.

- ПР04. Знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування.
- ПР05. Володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування).
- ПР07. Розуміти принципи, методи та інструменти державного та ринкового регулювання діяльності у сфері фінансів, банківської справи та страхування.
- ПР10. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем.
- ПР14. Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик фінансових систем, а також особливостей поведінки їх суб'єктів. ПР16. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань і змістовно інтерпретувати отримані результати.
- ПР16. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань і змістовно інтерпретувати отримані результати.
- ПР20. Виконувати функціональні обов'язки в групі, пропонувати обґрунтовані фінансові рішення.
- ПР21. Розуміти вимоги до діяльності за спеціальністю, зумовлені необхідністю забезпечення сталого розвитку України, її зміцнення як демократичної, соціальної, правової держави.
- ПР23. Визначати досягнення та ідентифікувати цінності суспільства на основі розуміння місця предметної області у загальній системі знань, використовувати різні види та форми рухової активності для ведення здорового способу життя.
- ПР25. Застосовувати набуті теоретичні знання та практичні навички для забезпечення інклюзивності фінансових послуг через широке застосування технологій у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

Опис навчальної дисципліни Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість				Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання		
Денна	II	IV	4	120	2	24	36	-	-	60	-	Екзамен	
Заочна	II	IV	4	120	2	6	6	-	-	108	-	Екзамен	

Структура змісту навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі						
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.		
Змістовий модуль 1. Теоретичні та організаційні основи фінансів підприємств														
Тема 1. Основи фінансів підприємств	12	2	4	-	-	6	12	1	-	-	-	-	-	11
Тема 2. Організація грошових розрахунків на підприємстві	10	2	2			6	10	-	1					9
Тема 3. Грошові надходження підприємств	12	2	4			6	12	-	1					11

Тема 4. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів	14	4	4			6	14	1	-			13
Тема 5. Формування та використання оборотного капіталу підприємства	12	2	4			6	12	1	1			10
Разом за змістовим модулем 1	60	12	18			30	60	3	3			54
Змістовий модуль 2. Фінансові аспекти функціонування підприємств												
Тема 6. Формування та розподіл прибутку підприємства	10	2	4	-	-	4	10	1	-	-	-	9
Тема 7. Оподаткування підприємства	10	2	4	-	-	4	10	-	1	-	-	9
Тема 8. Кредитування підприємств	10	2	2	-	-	6	10	-	1	-	-	9
Тема 9. Оцінка фінансового стану підприємства	10	2	4	-	-	4	10	1	1	-	-	8
Тема 10. Фінансове планування на підприємствах	10	2	2	-	-	6	10	1	-	-	-	9
Тема 11. Фінансова санація підприємства	10	2	2	-	-	6	10	-	-	-	-	10
Разом за змістовим модулем 2	60	12	18	-	-	30	60	3	3	-	-	54
Разом годин	120	24	36	-	-	60	120	6	6	-	-	108

Тематика лекційних занять з переліком питань

№ п/п	Назва теми (завдання)
1	Тема : Основи фінансів підприємств 1. Сутність та функції фінансів підприємств 2. Фінансові ресурси підприємства, їх склад і характеристика 3. Принципи організації фінансів підприємства 4. Формування фінансового механізму підприємства 5. Фінансова діяльність та фінансова робота на підприємства
2	Тема: Організація грошових розрахунків на підприємстві 1. Основні принципи організації грошових розрахунків 2. Форми безготівкових розрахунків у господарському обігу 3. Здійснення розрахунково-касового обслуговування підприємств 4. Розрахунково-платіжна та касова дисципліна
3	Тема: Грошові надходження підприємств 1. Характеристика та склад грошових надходжень підприємства 2. Ціноутворення на підприємстві 3. Планування доходу від операційної діяльності 4. Грошові надходження від інвестиційної, фінансової та іншої діяльності підприємства
4	Тема: Фінансове забезпечення відтворення основних засобів 1. Характеристика складових елементів основного капіталу 2. Амортизація необоротних активів та її використання

5	<p>Тема: Фінансове забезпечення відтворення основних засобів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Показники ефективності використання основних засобів 2. Інвестиційна діяльність підприємства та методи її фінансування
6	<p>Тема: Формування і використання оборотного капіталу підприємства</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність і склад оборотного капіталу підприємства 2. Джерела формування оборотного капіталу 3. Встановлення оптимальної потреби в оборотному капіталі підприємства 4. Показники економічної ефективності використання оборотного капіталу
7	<p>Тема: Формування та розподіл прибутку підприємства</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Економічний зміст прибутку та його функції 2. Формування прибутку підприємства 3. Сутність і методи обчислення рентабельності 4. Розрахунок прибутковості підприємства 5. Розподіл і використання прибутку підприємства
8	<p>Тема: Оподаткування підприємств</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність і призначення системи оподаткування підприємств 2. Вплив податків на діяльність підприємства 3. Загальнодержавні податки і збори, які сплачують підприємства 4. Місцеві податки і збори, які сплачують підприємства
9	<p>Тема: Кредитування підприємств</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність і функції кредиту, необхідність залучення коштів 2. Форми кредиту, що залучають підприємства 3. Банківське кредитування підприємств 4. Можливості фінансування підприємств від міжнародних організацій
10	<p>Тема: Оцінка фінансового стану підприємства</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Необхідність, значення та завдання оцінки фінансового стану підприємства 2. Інформаційна база оцінки фінансового стану підприємства 3. Показники фінансового стану підприємства 4. Визначення фінансової стійкості підприємства
11	<p>Тема: Фінансове планування на підприємствах</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Зміст і завдання фінансового планування 2. Принципи та методи фінансового планування 3. Зміст поточного фінансового плану та порядок його складання 4. Оперативне фінансове планування на підприємстві 5. Бюджетування в системі оперативного фінансового планування
12	<p>Тема: Фінансова санація підприємств</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Фінансова криза на підприємстві та причини її виникнення 2. Зміст та порядок проведення фінансової санації 3. Фінансові джерела санації підприємства 4. Санаційний аудит

Тематика практичних занять з переліком питань

№ п/п	Назва теми (питання/завдання)
1	<p>Тема : Основи фінансів підприємств</p> <p>Завдання: оволодіти знаннями щодо сутності та функцій фінансів; дати характеристику джерелам фінансових ресурсів, розуміти зміст фінансових відносин на підприємстві.</p>

2	<p>Тема : Основи фінансів підприємств Завдання: оволодіти знаннями щодо змісту фінансового механізму на підприємстві; знати основні принципи організації фінансів та напрями фінансової діяльності на підприємстві</p>
3	<p>Тема: Організація грошових розрахунків на підприємстві Завдання: оволодіти знаннями щодо порядку організації грошових розрахунків на підприємстві; характеризувати форми безготівкових розрахунків у господарському обігу; розуміти порядок забезпечення розрахунково-платіжної та касової дисципліни для підприємств.</p>
4	<p>Тема: Грошові надходження підприємств Завдання: оволодіти знаннями щодо формування грошових надходжень та доходів підприємств; визначати, які грошові надходження не є доходом; розуміти процес ціноутворення на підприємстві; навчитися розраховувати відпускні, оптові, роздрібні, світові ціни</p>
5	<p>Тема: Грошові надходження підприємств Завдання: оволодіти знаннями щодо планування доходу підприємства; давати характеристику грошовим надходженням від інвестиційної, фінансової та іншої діяльності підприємства.</p>
6	<p>Тема: Фінансове забезпечення відтворення основних засобів Завдання: оволодіти знаннями щодо суті основного капіталу підприємства; давати характеристику його складовим елементам; розуміти значення амортизації у відтворенні основних засобів ; навчитися розраховувати суму амортизаційних відрахувань основних засобів підприємства</p>
7	<p>Тема: Фінансове забезпечення відтворення основних засобів Завдання: оволодіти знаннями щодо порядку розрахунку показників ефективності використання основних засобів; навчитися розраховувати показники стану та ефективності основних засобів підприємства; розуміти значення інвестиційної діяльності у відтворенні основних засобів та знати методи її здійснення.</p>
8	<p>Тема: Формування і використання оборотного капіталу підприємства Завдання: оволодіти знаннями щодо теоретичних основ оборотного капіталу; розуміти форми участі оборотного капіталу в економічній діяльності підприємства та джерела його формування; навчитися визначати оптимальну потребу в оборотному капіталі та розраховувати показники ефективності його використання</p>
9	<p>Тема: Формування і використання оборотного капіталу підприємства Завдання: оволодіти знаннями щодо визначення оптимального обсягу оборотного капіталу; навчитися визначати оптимальну потребу в оборотному капіталі та розраховувати показники ефективності його використання</p>
10	<p>Тема: Формування та розподіл прибутку підприємства Завдання: оволодіти знаннями щодо економічної сутності та функцій прибутку; знати особливості формування валового, операційного та чистого прибутку на підприємстві.</p>
11	<p>Тема: Формування та розподіл прибутку підприємства Завдання: оволодіти знаннями щодо визначення прибутковості підприємства, розраховувати показники рентабельності та робити аналітичні висновки; знати напрями розподілу і використання прибутку.</p>
12	<p>Тема: Оподаткування підприємств Завдання: оволодіти знаннями щодо системи оподаткування підприємств, розуміти вплив податків на діяльність підприємства.</p>

13	Тема: Оподаткування підприємств Завдання: оволодіти знаннями щодо загальнодержавних та місцевих податків і зборів, що сплачує підприємство; навчитися обчислювати суму податків і зборів, які сплачує підприємство за результатами своєї діяльності.
14	Тема: Кредитування підприємств Завдання: оволодіти знаннями щодо теоретичних основ кредитування підприємств; давати характеристику формам та видам кредиту, що залучають підприємства; навчитися здійснювати розрахунки за кредитними зобов'язаннями
15	Тема: Оцінка фінансового стану підприємства Завдання: оволодіти знаннями щодо необхідності та змісту оцінки фінансового стану підприємства; знати інформаційну базу оцінки фінансового стану.
16	Тема: Оцінка фінансового стану підприємства Завдання: оволодіти методикою розрахунку показників майнового стану, ліквідності, платоспроможності, прибутковості, фінансової стійкості та ділової активності; навчитися розраховувати показники, що характеризують фінансовий стан підприємства та робити аналітичні висновки
17	Тема: Фінансове планування на підприємствах Завдання: оволодіти знаннями щодо теоретичних основ фінансового планування; розуміти зміст фінансових планів; знати принципи та методи фінансового планування; навчитися складати фінансові плани підприємства
18	Тема: Фінансова санація підприємств Завдання: оволодіти знаннями щодо теоретичних основ фінансової санації підприємств; розуміти причини виникнення фінансової кризи, зміст та порядок проведення фінансової санації на підприємстві; набути практичних навичок щодо виявлення симптомів фінансової кризи на підприємстві та методичним інструментарієм здійснення фінансової санації підприємства

Завдання для самостійної роботи студентів *

№ п/п	Завдання для самостійної роботи
1	Тема: Основи фінансів підприємств 1. Розглянути фінанси підприємств як основа фінансів суспільства 2. Дослідити внутрішні і зовнішні джерела формування фінансових ресурсів 3. Дослідити еволюцію організаційно-правових форм та їх вплив на організацію фінансів підприємства. 4. Вивчити інституціональне забезпечення діяльності суб'єктів господарювання. 5. Проаналізувати особливості формування капіталу підприємств різних організаційно-правових форм.
2	Тема: Організація грошових розрахунків на підприємстві 1. Виявити особливості практичного застосування розрахунків акредитивами. 2. Розглянути особливості розрахунків в електронних системах типу «клієнт-банк». 3. Дослідити вексельну форму розрахунків та її використання на підприємствах. 4. Визначити проблеми та розвиток доступності для контрагентів платіжної системи в Україні. 5. Проаналізувати факторингові послуги в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку.
3	Тема: Грошові надходження підприємств 1. Розглянути особливості формування доходу за використання різних видів і форм розрахунків. 2. Дослідити сучасні аспекти ціноутворення на підприємстві. 3. Виявити проблемні аспекти формування доходів від операційної діяльності

	<p>підприємства.</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Розглянути формування доходів від фінансових операцій та участі в капіталі інших підприємств. 5. Вивчити практичні аспекти планування доходу з урахуванням специфіки продукції. 6. Визначити цінові фактори формування доходу від реалізації продукції.
4	<p>Тема: Фінансове забезпечення відтворення основних засобів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дослідити процес відтворення основних виробничих засобів за умов ринкової економіки. 2. Вивчити законодавчі основи формування амортизаційного капіталу підприємства. 3. Здійснити порівняльну характеристику ефективності методів нарахування амортизаційних відрахувань. 4. Виявити роль лізингу у відтворенні основних виробничих засобів. 5. Проаналізувати фінансове забезпечення відтворення основних засобів у окремих галузях економіки України.
5	<p>Тема: Формування і використання оборотного капіталу підприємства</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розглянути кругообіг оборотного капіталу як основа його функціонування. 2. Дослідити власні джерела формування оборотного капіталу, їх значення. 3. Дослідити формування оборотного капіталу за рахунок позикових джерел. 4. Виявити вплив розміщення оборотного капіталу на фінансовий стан підприємства. 5. Визначити напрямки покращення ефективності використання оборотного капіталу. 6. З'ясувати способи прискорення оборотності оборотного капіталу.
6	<p>Тема: Формування та розподіл прибутку підприємства</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розглянути методи планування прибутку. 2. Виявити вплив виробничої собівартості продукції на величину прибутку підприємства. 3. Вивчити методику визначення прибутку від операційної діяльності підприємства. 4. Дослідити склад операційних витрат та їх вплив на величину операційного прибутку підприємства. 5. Визначити вплив неопераційних витрат на прибуток підприємства. 6. Навчитися використовувати метод прямого рахунку для визначення величини прибутку підприємства. 7. Дослідити особливості аналітичного методу розрахунку операційного прибутку.
7	<p>Тема: Оподаткування підприємств</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Виявити вплив податку на додану вартість на діяльність підприємств. 2. Дослідити практичні аспекти сплати акцизного податку 3. Дослідити механізм сплати митних платежів для підприємств. 4. Вивчити механізм сплати податку на прибуток підприємствами. 5. З'ясувати роль підприємства у сплаті податку на доходи фізичних осіб. 6. Розглянути особливості сплати рентних платежів. 7. Розглянути екологічне оподаткування для підприємств. 8. З'ясувати особливості податку на майно у м. Чернівці 9. Вивчити механізм сплати єдиного податку підприємствами. 10. Проаналізувати ефективність місцевих зборів.
8	<p>Тема: Кредитування підприємств</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дати характеристику сучасних доступних програм кредитування підприємств провідними банками. 2. Здійснити оцінку ефективності використання позикових ресурсів на підприємстві. 3. Розрахувати показники підприємства, що характеризує його платоспроможність. 4. Охарактеризувати механізм надання кредиту на умовах договору факторингу. 5. Навчитися визначати потребу підприємства у кредитних ресурсах.
9	<p>Тема: Оцінка фінансового стану підприємства</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розглянути фінансову звітність як основу визначення фінансового стану

	<p>підприємства.</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Здійснити оцінку майнового стану підприємства. 3. Оцінити вплив формування та використання капіталу на фінансовий стан підприємства. 4. Здійснити оцінку ефективності політики фінансування підприємства. 5. Проаналізувати дебіторську та кредиторську заборгованість підприємства. 6. Вивчити методику визначення ліквідності підприємства. 7. Дослідити фінансову стійкість підприємства та методи її визначення. 8. Проаналізувати ділову активність підприємства. 9. Здійснити оцінку фінансової результативності підприємства.
10	<p>Тема: Фінансове планування на підприємстві</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розглянути перспективне фінансове планування та розробку фінансової стратегії підприємства. 2. Дослідити необхідність контролю за виконанням поточного фінансового плану. 3. З'ясувати реалії фінансового планування та прогнозування на вітчизняних підприємствах. 4. Виявити особливості фінансового планування для малих, середніх та великих підприємств. 5. Дослідити особливості поточного фінансового планування. 6. Дослідити особливості оперативного фінансового планування на вітчизняних підприємствах. 7. Розглянути бюджетування як вид фінансового планування.
11	<p>Тема: Фінансова санація підприємств</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Виявити причини неплатоспроможності підприємств. 2. Дослідити методи встановлення банкрутства підприємства. 3. Здійснити оцінку ймовірності банкрутства підприємства. 4. з <p>Дійснити оцінку санаційної спроможності підприємства.</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. Вивчити законодавчі основи проведення фінансового оздоровлення підприємств-банкрутів.

*Самостійна робота студентів з дисципліни фінанси підприємств направлена на узагальнення, засвоєння і закріплення знань та включає такі види робіт як опрацювання лекційного матеріалу, рекомендованої літератури, підготовку до практичних занять, розгляд питань, які виносились на самостійне вивчення, вирішення практичних ситуацій.

Результати самостійної роботи здобувача оцінюються викладачем на практичних заняттях у межах розподілу балів за кожен тему. При оцінюванні враховується: повнота розкриття матеріалу теми, використання довідкових джерел, логіка викладення матеріалу, навички критичного та творчого мислення.

Методи навчання

Методи формування професійної компетентності:

- вербальні методи (лекція, дискусія, бесіда, пояснення, консультація тощо);
- практичні методи (практичні роботи);
- робота з інформаційними ресурсами: з навчально-методичною, науковою, законодавчо-нормативною літературою та інтернет-ресурсами;
- комп'ютерні засоби навчання (онлайн курси – ресурси, web-конференції, вебіари тощо);
- самостійна робота за програмою навчальної дисципліни;
- дистанційне навчання з використанням відповідних онлайн-платформ.

Методи формування практичних умінь і навичок:

- наочні методи (розв'язування практичних ситуацій та аналітичні висновки);
- виконання практичних завдань з переліку завдань для самостійної роботи студентів;
- вербальні методи (дискусія).

Система контролю та оцінювання

Методи поточного контролю знань:

- усне опитування (в тому числі експрес-опитування, індивідуальне опитування, фронтальне опитування);
- письмові роботи;
- тестування;
- розробка та захист презентацій;
- розв’язування практичних ситуацій та формування аналітичних висновків.

Форма підсумкового контролю - екзамен.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Критерії оцінювання:

при усних відповідях: повнота розкриття питання; логіка викладання матеріалу; використання різноманітних (у тому числі іноземною мовою) джерел інформації; аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки; уміння аналізувати теоретичні проблеми з урахуванням світової та вітчизняної практики;

при виконанні письмових завдань: повнота розкриття питання, аргументованість і логіка викладання матеріалу, використання різноманітних джерел, законодавчих актів, прикладів і фактичного матеріалу тощо; цілісність, системність, логічність, уміння формулювати висновки; акуратність оформлення письмової роботи.

Вищими балами оцінюється самостійний обґрунтований погляд здобувача щодо конкретної практичної ситуації або проблеми.

Дедлайни та перескладання. Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перескладання модулів відбувається з дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний, участь у конференції, студентській олімпіаді тощо).

Академічна доброчесність. Здобувачі повинні самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю результатів навчання. В разі використання чужих ідей, розробок, тверджень, обов’язковим є посилання на джерела інформації. Списування під час контрольних заходів має наслідком отримання незадовільної оцінки за відповідний вид роботи.

Відвідування занять. Відвідування занять - обов’язкова умова виконання навчального плану дисципліни. За відсутності здобувача на практичному занятті він втрачає можливість отримати бали як результат його оцінювання по конкретній темі. Форми навчання визначені затвердженим графіком освітнього процесу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Максимальна оцінка знань здобувача під час навчальних занять за кожну тему наведена в таблиці.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)											Кількість балів (екзамен)	Сумарна кількість балів
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	40	100
5	5	6	6	6	6	6	5	5	5	5		

T1, T2 ... T11 – теми змістових модулів.

Кількість балів, яку здобувач вищої освіти може отримати під час навчальних занять за кожну тему (опитування, тестування, розв’язання задач), виконання завдань для самостійної роботи – 6 балів. Кількість балів за змістовний модуль дорівнює сумі балів, отриманих за кожну тему. Максимальна кількість балів складає: за 1 модуль – 28; 2 модуль – 32 (разом – 60 балів).

Загальна (максимальна) кількість балів, яку студент може отримати в процесі вивчення дисципліни протягом семестру, становить 100 балів, з яких 60 балів студент набирає при поточних видах контролю і 40 балів – у процесі підсумкового виду контролю (екзамену).

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	відмінно
Добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Незадовільно	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	незадовільно (з обов'язковим самостійним опрацюванням освітнього компоненту до перескладання)

Проведення підсумкового контролю здійснюється у формі екзамену і в терміни, передбачені графіком навчального процесу. Екзаменаційний білет містить одне теоретичне питання з дисципліни, 4 тестових завдання, глосарій і одне практичне завдання з пройденого матеріалу. У 40 балів, що можливо отримати на екзамені входить: 1 теоретичне питання (14 балів), 4 тести по 1,5 бали (сумарно 6), визначення 5 термінів - по 1,4 бали (сумарно 7 балів) та практичне завдання (13 балів). У випадку не повної відповіді зберігається відсоткове відношення розкриття відповіді та бального оцінювання. Практичне завдання оцінюється таким чином: 13 балів – за повністю вирішене практичне завдання; 9 – за правильно вказані формули та методика розрахунку, однак неправильне розв'язання; 7 – за правильно вказані формули чи методика розрахунку, однак не має числового розв'язку; 5 – за правильний хід обчислення чи вирішення завдання, однак не виконаний в повному обсязі. В іншому випадку практичне завдання оцінюється в 0 балів. У випадку отримання менше 50 балів за результатами поточного та підсумкового контролю, здобувач вищої освіти обов'язково здійснює перескладання для ліквідації академічної заборгованості.

Оцінка передбачає такі знання та вміння:

Оцінка	Знання	Вміння
5 (відмінно) A (90 – 100)	Здобувач вищої освіти: <ul style="list-style-type: none"> – має всебічні і глибокі знання навчального матеріалу за програмою дисципліни; – засвоїв знання щодо теоретичних засад фінансового управління; – глибоко розуміє основну літературу та сучасні публікації з проблем фінансового менеджменту. 	Здобувач вищої освіти: <ul style="list-style-type: none"> – вміє вільно виконувати практичні завдання, передбачені програмою; – вміє використовувати додаткову літературу, грамотно викладати програмний матеріал; – дає вичерпні, повні, грамотні відповіді на програмні запитання; – демонструє навички творчого мислення.
4 (дуже добре) B (80-89)	<ul style="list-style-type: none"> – показав повні знання навчального матеріалу за програмою курсу, здатний до їхнього поповнення та оновлення в процесі подальшого навчання і практичної діяльності; – опрацював основну літературу, ознайомився з додатковою літературою, рекомендовану програмою. 	<ul style="list-style-type: none"> – успішно виконав передбачені програмою практичні завдання без суттєвих зауважень; – вміє використовувати на практиці програмні настанови, розв'язувати тестові завдання.

4 (добре) С (70-79)	<ul style="list-style-type: none"> – показав достатні знання навчального матеріалу за програмою курсу, має здатність до їхнього поглиблення в процесі подальшого навчання і практичної діяльності; – опрацював основну літературу, рекомендовану програмою. 	<ul style="list-style-type: none"> – вдало виконав передбачені програмою практичні завдання без критичних зауважень; – здатний використовувати на практиці програмні настанови, розв'язувати тестові завдання.
3 (задовільно) D (60-69)	<ul style="list-style-type: none"> – має достатні знання тільки основного програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання і наступної роботи за спеціальністю; – ознайомився з основною літературою, рекомендовану програмою. 	<ul style="list-style-type: none"> – виконав практичні завдання в межах програмних вимог; – допускає неточності при розв'язанні тестів, виконанні практичних завдань. – не в повній мірі здатний пов'язати теоретичний матеріал з практичними завданнями.
3 (задовільно) E (50-59)	<ul style="list-style-type: none"> – має знання тільки основного програмного матеріалу в обсязі, який дозволяє подальше навчання; – ознайомився з основною літературою, рекомендовану програмою. 	<ul style="list-style-type: none"> – виконав практичні завдання в межах програмних вимог; – допускає упущення, неточності та помилки при розв'язанні тестів, виконанні практичних завдань. – не може пов'язати теоретичний матеріал з практичними завданнями.
2 (незадовільно) з можливістю перескладання FX (35-49)	<ul style="list-style-type: none"> – не володіє системою знань навчального матеріалу дисципліни; – допускає грубі помилки у відповідях; – має недостатній рівень знань для самостійного оволодіння програмним матеріалом без додаткової підготовки. 	<ul style="list-style-type: none"> – допускає принципові помилки під час вирішення передбачених програмою практичних завдань; – показує невміння орієнтуватися в основній літературі і нормативних матеріалах.
2 (незадовільно) з обов'язковим самостійним опрацюванням освітнього компоненту до перескладання F (1-34)	<ul style="list-style-type: none"> – не володіє системою знань навчального матеріалу дисципліни; – допускає неприпустимі помилки у відповідях; – має рівень знань, який не дозволяє самостійно оволодіти програмним матеріалом та вимагає додаткового прослуховування дисципліни. 	<ul style="list-style-type: none"> – не вміє вирішувати передбачені програмою практичні завдання; – не вміє орієнтуватися в основній літературі і нормативних матеріалах.

Перелік питань для самоконтролю та підсумкового контролю навчальних досягнень студентів

1. Економічна сутність фінансів підприємства. Функції фінансів підприємства.
2. Фінансові відносини підприємства, їх характеристика.
3. Основи організації фінансів підприємств.
4. Принципи сучасної організації фінансів підприємств.
5. Фінансовий механізм підприємства.
6. Фінансова діяльність та фінансова робота на підприємстві.
7. Поняття фінансових ресурсів підприємства.

8. Джерела формування фінансових ресурсів підприємств.
9. Формування фінансових ресурсів з власних джерел.
10. Позикові джерела фінансових ресурсів, їх склад.
11. Характеристика та склад грошових надходжень на підприємстві.
12. Види цін на продукцію (роботи, послуг).
13. Методи державного регулювання цін.
14. Грошові надходження підприємства, методи їх визначення.
15. Валовий та чистий дохід підприємства від виконання господарських та інших операцій.
16. Ціноутворення на підприємстві.
17. Основні принципи організації грошових розрахунків
18. Форми безготівкових розрахунків у господарському обігу
19. Здійснення розрахунково-касового обслуговування підприємств
20. Розрахунково-платіжна та касова дисципліна
21. Поняття основного капіталу підприємства.
22. Класифікація необоротних активів, їх характеристика.
23. Види вартісної оцінки основних засобів.
24. Характеристика нематеріальних активів підприємства.
25. Законодавча база нарахування амортизації основних засобів.
26. Методи нарахування амортизації, їх характеристика.
27. Показники економічної ефективності використання основних засобів та нематеріальних активів.
28. Показники стану основних засобів.
29. Інвестиційна діяльність підприємства та методи її здійснення.
30. Сутність та склад оборотного капіталу підприємства.
31. Джерела формування оборотного капіталу.
32. Встановлення оптимальної потреби в оборотному капіталі підприємства.
33. Показники економічної ефективності використання оборотного капіталу.
34. Система оподаткування підприємств, її функції і призначення.
35. Непрямі податки і особливості їхнього впливу на фінансово-господарську діяльність господарюючих суб'єктів.
36. Прямі податки, місцеві податки і збори, які сплачують підприємства.
37. Зміст та класифікація видатків підприємств.
38. Собівартість товарної продукції (робіт, послуг).
39. Система управління витратами на підприємстві. Метод директ-костінг в управлінні витратами підприємства.
40. Прибуток як результат фінансово-господарської діяльності підприємства, його функції.
41. Методика визначення прибутку підприємств.
42. Розподіл і використання прибутку підприємства.
43. Характеристика доходів підприємства.
44. Витрати підприємства загальногосподарського характеру.
45. Сутність і методи обчислення рентабельності.
46. Кругообіг коштів підприємств та необхідність залучення кредитів.
47. Класифікація кредитів, що надаються підприємствам.
48. Небанківське кредитування підприємств.
49. Поняття фінансового стану підприємства.
50. Оцінювання фінансового стану підприємства
51. Необхідність та значення оцінки фінансового стану підприємства
52. Інформаційна база для оцінки фінансового стану підприємства.
53. Показники, що характеризують фінансовий стан підприємства.
54. Поняття фінансового плану.
55. Види фінансових планів (баланс доходів і видатків, платіжний календар, касовий план).
56. Зміст, завдання та методи фінансового планування.
57. Зміст і структура фінансового плану підприємства.

58. Зміст оперативного фінансового плану надходження коштів і здійснення платежів. Касовий план.
59. Фінансова криза на підприємстві та причини її виникнення.
60. Встановлення неплатоспроможності підприємства.
61. Санація підприємства та джерела її проведення.

Зарахування результатів неформальної освіти

Зарахування результатів неформальної освіти з проблем, що відповідають тематиці освітнього компонента відбувається згідно діючого в Університеті «Порядку визнання у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти» <https://www.chnu.edu.ua/media/4g5fzssb/poriadok-vyznannia-rezultativ-navchannia-zdobutykh-shliakhom-neformalnoi-ta-abo-informalnoi-osvity.pdf>

Рекомендована література

Основна:

1. Курило О.Б., Бондаренко Л.П., Вівчар О.Й., Чубка О.М. Фінанси підприємств. Підручник. Кондор, 2024. 340 с.
2. Марусяк Н. Л. Фінанси підприємств: навч. посібник. Чернівці: Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 176 с.
3. Марусяк Н. Л. Фінанси підприємств. Фінанси та фінансове посередництво : підручник. У 3-х тт. Том 1 / за ред. П.О. Нікіфорова, Н.А. Бак. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. 452 с. С. 292-245. <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11041>
4. Ставерська Т. О., Ларіна Т. Ф., Литвинов А. І., Андрющенко І. С., Баламут Г. С., Городецька Т. Е., Горох О. В., Євдокімова М. О., Жилякова О. В., Лисак Г. Г., Макогон В. В., Малій О. Г., Нагаєва Г. О., Непран А. В., Тімченко О. Д. Фінанси підприємства: підручник. Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2024. 906 с.
5. Фінанси підприємств: метод. вказ. Укл. Н. Л. Марусяк, М. Г. Марич. Чернівці: Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 72с.
6. Фінансовий аналіз: навч. посібник / уклад.: Н.Л. Марусяк. Чернівці: Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 170 с.
7. Фінанси підприємств: навчальний посібник / [Ситник Н. С., Смолінська С.Д., Ясіновська І.Ф.]; за заг. ред. Н. С. Ситник.- Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. - 402 с.
8. Фінанси підприємств: підручник / В. В. Сокурєнко, Д. В. Швець, С. М. Бортник, С. О. Ткаченко; за заг. ред. В. В. Сокурєнко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. 2-ге вид., допов. та перероб. Харків : ХНУВС, 2022. 292 с.

Допоміжна:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999. Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III . URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
3. Закон України «Про кредитні спілки» від 3.07.2020 р. № 2908-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2908-14#Text>.
4. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 03.07.2020 р. № 2658-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text>
5. Закон України «Про платіжні послуги» від 13.04.2022 № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>
6. Закон України «Про фінансовий лізинг» № 723/97-ВР від 16.01.2004 р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018 р. № 2597-VIII у редакції від 16.08.2020, підстава 738-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#n1753>

8. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджених наказом Міністерства економіки України № 14 від 19.01.2006 р., у редакції наказу Міністерства економіки України № 1361 від 26.10.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06#Text>
9. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 Господарський кодекс України № 436-IV від 16.08.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
10. Марусяк Н.Л. Аналіз фінансового стану як ефективний інструмент управління фінансовою діяльністю підприємств в умовах війни. Економіка та суспільство. 2025. № 71. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5515>
11. Марусяк Н. Л. Фінансові ризики та їх вплив на фінансовий стан підприємства. Ефективна економіка 2024. № 1 URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/2885>
12. Марусяк Н. Л. Харовська А. В. Оцінка фінансової стійкості лісогосподарського підприємства. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 3. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1058>
13. Марусяк Н.Л., Бак Н.А. Фінансова безпека підприємства та загрози її втрати в сучасному економічному середовищі. Економіка та держава. 2022. № 2. С. 109-113. URL : <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=5132&i=17>
14. Марусяк Н. Л., Оробець М. В. Аналіз формування та використання капіталу телекомунікаційного підприємства. Інвестиції: практика та досвід. 2022. № 2. С. 113–119. URL:http://www.investplan.com.ua/pdf/2_2022/19.pdf
15. Марусяк Н. Л. Особливості забезпечення фінансової безпеки комунальних підприємств Інфраструктура ринку. Випуск 80, 2024. С. 85-89. http://www.market-infr.od.ua/journals/2024/80_2024/17.pdf
16. Марусяк Н., Пильнюк Д. Банкрутство підприємства: сутність, причини та наслідки. Економіка та суспільство, № 33. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/897>
17. Марусяк Н. Л. Фінансовий механізм підприємства та напрями його удосконалення в сучасному економічному середовищі. Економіка та держава. 2021. № 12. С. 94–97.
18. Марусяк Н. Л., Шум Ю. О. Оцінка фінансово стану телекомунікаційного підприємства для забезпечення стійкого розвитку в сучасних динамічних конкурентних умовах. Ефективна економіка. 2021. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9740>
19. Марусяк Н. Шупер А. Оцінка фінансового стану машинобудівного підприємства з метою підвищення ефективності його функціонування. Економіка та суспільство, № 33. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/838>
20. Марусяк Н.Л. Цифровізація фінансового планування на підприємстві: стратегічний підхід до забезпечення сталого економічного розвитку. Ефективна економіка. 2025. № 4. <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/6261/6337>
21. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджені Наказом Мінфіну України від 28.03.2013 р. №433. URL: http://195.78.68.18/minfin/control/uk/publish/article?art_id=382859&cat_id=293536
22. Міжнародні стандарти фінансової звітності /Текст Міжнародних стандартів фінансової звітності, включаючи Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та Тлумачення (КТМФЗ, ПКТ), виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку зі змінами станом на 1 січня 2012 року.
23. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
24. Податковий кодекс України Закон України від 02.12.10 р. № 275-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
25. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» затверджено наказом Мінфіну від 27.04.2000 № 92. URL: <https://zakon.help/law/92/>.

26. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» затверджено наказом Мінфіну від 18.10.1999 № 242. URL: <https://zakon.help/law/242/>.
27. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» затверджено наказом Мінфіну від 29 листопада 1999 року № 290. URL: <https://zakon.help/law/290/>
28. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» (П(С)БО 10) затверджено наказом Мінфіну від 08.10.1999 № 237. URL: <https://zakon.help/law/237/>
29. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» затверджено наказом Мінфіну від 31 грудня 1999 року № 318 URL: <https://zakon.help/law/318/>
30. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text>
31. Про внесення змін до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0189-11#Text>
32. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Інформаційні ресурси

Офіційні сайти органів державного управління України:

1. Державна аудиторська служба України. URL: <https://dasu.gov.ua/>
2. Державна податкова служба України. URL: <https://tax.gov.ua/>
3. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Державна служба фінансового моніторингу України. URL: www.sdfm.gov.ua
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Міністерство фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua>
7. Національний банк України. URL: <http://www.nbu.gov.ua>
8. Нормативно-правова база України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/>

Офіційні сайти наукових і електронних бібліотек в Україні:

1. Наукова бібліотека Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. URL: <http://library.chnu.edu.ua/index.php?page=ua>
2. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbu.gov.ua>
3. Національна парламентська бібліотека . URL: www.alpha.rada.kiev.ua

Політика академічної доброчесності

Дотримання політики щодо академічної доброчесності студентами при вивченні навчальної дисципліни регламентуються наступними нормативними документами ЧНУ:

1. Правила академічної доброчесності у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича <https://www.chnu.edu.ua/media/lnojdab4/pravyly-akademichnoi-dobrochesnosti.pdf>
2. Положення про виявлення та запобігання академічному плагіату у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича https://www.chnu.edu.ua/media/f5e1eobm/polozhennya-pro-zapobihannia-plahiatu_2024.pdf
3. Етичний кодекс Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича <https://www.chnu.edu.ua/media/jxdfs0zb/etychnyi-kodeks-chernivetskoho-natsionalnoho-universytetu.pdf>

Здобувачі повинні самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю результатів навчання. В разі використання чужих ідей, розробок, тверджень, обов'язковим є посилання на джерела інформації. Списування під час контрольних заходів має наслідком отримання незадовільної оцінки за відповідний вид роботи.